

EBÜ'İ-FAZL el-HEMEDÂNİ

(أبو الفضل الهمداني)

Ebü'l-Fazl Sâlih b. Ahmed
b. Muhammed el-Hemedânî
(ö. 384/994)**Hadis hâfızı.**

303'te (915) Hemedan köylerinden Kümülâbâd'da (Kümelâz) doğdu. Bu sebeple Kümülâbâdî (Kümelâzî), ayrıca Temîm kabilesinden meşhur tâbîi Ahnef b. Kays'ın soyuna mensup olduğu için Temîmî ve Ahnefî nisbeleriyle de anılır. Öğrenimine bir hadis âlimi olan babasından ders alarak başladı. Daha sonra Bağdat'a giderek mukrî Ahmed b. Muhammed b. Evs ile İbn Ebû Hâtim er-Râzî, Kâsım b. İbrâhim el-Kantarî, Ali b. Muhammed b. Mihrûye el-Kazvîni gibi muhaddislerden hadis okudu.

Tahsilini tamamladıktan sonra Hemedan'a yerleşti ve orada hadis dersleri vermeye başladı. Un değirmenini satarak elde ettiği parayı muhaddislerin hokka ve mürekkep ihtiyaçlarına sarfetti. Bir ara Cürcân'a, ardından da Bağdat'a giderek hadis okuttu. Kendisinden Hemedanlı hadis hâfızı Hamd b. Ömer ez-Zeccâc, Bağdatlı hadis hâfızı İbn Ebü'l-Fevâris ve Nihâvendli muhaddis Ahmed b. Hüseyin b. Zenbîl gibi şahsiyetler hadis rivayet ettiler.

21 Şâban 384'te (30 Eylül 994) Hemedan'da vefat eden Ebü'l-Fazl'ın kabri zamanla ziyaretgâh haline geldi. Ebü'l-Fazl, hadislerin **tarik***lerini iyi bilmesiyle ünlü güvenilir bir muhaddis, aynı zamanda doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen, takvâ sahibi ve Yâkût'un belirttiğine göre kerâmetleriyle tanınan bir âlimdi.

Kaynaklarda Ebü'l-Fazl'ın pek çok eser yazdığı kaydedilmekteyse de bunlardan sadece Hemedanlı âlimlerin biyografisine dair *Tabakâtü Hemedân (Tabakâtü 'ulemâ'i ehlî Hemedân)* ile *Sünnetü'l-ğadîş* adlı eserleri zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehmî, *Târîhu Cürcân*, Beyrut 1404/1981, s. 234; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 331; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, 503; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 495; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, III, 120; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 985; a.mlf., *A'âmü'n-nübelâ*, XVI, 518-519; a.mlf., *el-İber*, II, 164; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 109, 110; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 422; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, I, 139.

MÜCTEBA UĞUR

EBÜ'İ-FAZL er-RÂZİ

(أبو الفضل الرازي)

Ebü'l-Fazl Abdurrahmân b. Ahmed
b. el-Hasen b. Bündâr er-Râzî el-İclî
(ö. 454/1062)**Kıraat ve hadis âlimi.**

Aslen Reyli olup 371'de (981) Mekke'de doğdu. Büyük dedesine nisbetle İbn Bündâr diye de anılmaktadır. Öğrenimine Mekke'de başlayarak babasından ve Ahmed b. Firâs el-Abbâsî, Ali b. Ca'fer es-Sîrevânî gibi âlimlerden hadis dinledi. On üç yaşında iken tahsilini ilerletmek üzere hayatı boyunca sürdüreceği ilmî seyahatlerine başladı. Rey'de Ca'fer b. Fennâkî, Nişâbur'da Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Bağdat'ta Ebü'l-Hasan er-Rifâ', Dimaşk'ta Abdülvehhâb el-Kilâbî, İsfahan'da Ebû Abdullah İbn Mende'den hadis dersleri aldı. Mısır'da tanıdığı Ebû Müslim el-Kâtib'den hadis rivayet etti. Basra, Küfe, Harran, Tüster, Ruha, Fesâ, Humus, Remle, Tüs, Nesâ ve Cürcân'ı dolaştı. Meşhur yedi imamdan İbn Âmir'in kiraatini Dimaşk'ta Ali b. Dâvud ed-Dârânî'den, Ebû Amr b. Alâ'nın kiraatini İbn Mücâhid'in talebesi Ebû Abdullah el-Mücâhid'den öğrendi (Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ*, vr. 146^a). Ebü'l-Hasan el-Hammâmî, Ebü'l-Ferec en-Nehrevânî, Ebû Ahmed el-Farazî ve Tâhir b. Galbûn gibi âlimlerden de bu ilimde faydalandı. Kendisinden Muhammed b. Abdülvehhâb ed-Dekkâk, Hüseyin b. Abdümelik el-Hallâl ve Ebû Sehl b. Sa'düye gibi şahsiyetler hadis rivayet ettiler; Ebü'l-Kâsım el-Hüzefî, Ebû Ali el-Haddâd, Ebû Ma'şer et-Taberî ve başkaları çeşitli rivayetleriyle kıraat okudular. Ebû Saîd Nasr b. Muhammed eş-Şîrâzî de Kâlûn'un rivayeti için ondan bir hatim indirdi (*a.g.e.*, vr. 146^a).

Hadis ilminde ve diğer bütün rivayetlerinde **sika*** kabul edilen, nahiv ilminde de kendini iyi yetiştiren Ebü'l-Fazl er-Râzî zühd ve takvâ sahibi, kanaat ehli, mütevazî bir âlimdi. Seyahatlerini tek başına yapar, zamanının çoğunu Kur'an okutmak ve hadis rivayet etmekle geçirdi. Gittiği yerlerde mâmur semtler yerine sıradan bir mescidde barınmayı tercih eder, bilinip tanınmak istemezdi; bulunduğu yer öğrenilince de merasimden hiç hoşlanmadığı için oradan uzaklaşırdı. Kimseden hediye kabul etmeyen, gönderilenleri de dağıtan Ebü'l-Fazl, Kırmân'a gittiğinde casusluk suçlamasıyla melikin huzuruna çıkarıldysa da soru-

lanlara verdiği cevaplar melikin hoşuna gittiği için ona ikramda bulundu ve bazı hediyelerle onu taltif etmek istedi, fakat Ebü'l-Fazl kabul etmedi.

Ebü'l-Fazl Cemâziyelevvel 454'te (Mayıs 1062) Nişâbur'un Evşir beldesinde vefat etti.

Eserleri. Pek çok eseri olduğu kaydedilen Ebü'l-Fazl er-Râzî'nin *Hurûfû 'Abdillâh b. 'Âmir el-Yahşubî eş-Şâmî ve'l-ihlîlâfû beyne aşhâbih* adlı kitabının yazma nüshaları Berlin Devlet (nr. 631, vr. 65-82) ve Vatikan (nr. 582/3, vr. 116-119) kütüphanelerinde bulunmaktadır. Kaynaklarda adları zikredilen diğer eserleri ise şunlardır: *Câmî'u'l-vukûf, el-Levâmih, Fezâ'ilü'l-ğur'ân, Kitâb fi't-tecvîd*.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ*, XVIII, 135-138; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ*, I, 417-419; a.e., Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2500, vr. 146^a; İbnü'l-Cezerî, *Ğâyetü'n-nihâye*, I, 361-363; a.mlf., *en-Nesr*, I, 212; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 71; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 75; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1277, 1567; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 721; *el-Fihrisü's-şâmil (mahtûâtü'l-ğur'ât)*, Amman 1987, I, 80-81.

ALİ TURGUT

EBÜ'İ-FAZL er-RİYÂŞİ

(bk. RİYÂŞİ).

EBÜ'İ-FEREC el-HATİB

(أبو الفرج الخطيب)

Ebü'l-Ferec Hibetullâh Muhammed
b. Abdilkâdir b. Sâlih
el-Hatîb ed-Dimaşkî
(ö. 1311/1893)**Tefsir, fıkıh ve nahiv âlimi.**

1244 (1828) yılında Şam'da doğdu. Tahsil hayatına muhitindeki bazı âlimlerden ve daha çok babasından ders alarak başladı. Kaynaklarda Hicaz ve Mısır âlimlerinden de faydalandığı ve bunlardan icâzetler aldığı belirtilmektedir. Henüz babası hayatta iken okutmaya başladığı derslerini onun vefatından sonra da Nûriyye Medresesi'nde ve Emeviyye Camii'nde sürdürdü. Bu derslerden pek çok talebe istifade etti. Devlet adamları ve halk kendisine derin saygı duyar, dinî sorularının halli için ona başvururlardı. Fıkıhta Şâfiî mezhebine mensup olmakla birlikte fetva için gelenlere Hanbelî fakihlerinin görüşleriyle de cevap verirdi. Ebü'l-Ferec Safer 1311'de (Ağus-